

Determinace (a determinismus)

Kritika a popření klasického pojetí kauzality jakožto působení předcházející příčiny na následující následek ještě nemusí znamenat popírání každé determinace (a tím indeterminismus). Vše, co se děje událostně (tj. vnitřně integrováno v jednotu, v celek), musí mít počátek, po němž teprve se může opravdu dít (odehrávat). A tento počátek nemůže být „zapříčiněn“ něčím jiným, odlišným, co tu už v minulosti bylo a právě nyní jest. Ale takový počátek se může uskutečnit (tj. zároveň se uplatnit jakožto počátek) teprve tím, že vstoupí do kontaktu s okolními skutečnostmi. A tyto okolní skutečnosti jsou pro takový počátek buď výhodné (nebo aspoň dostačující) nebo nedostačující. V tomto druhém případě se ovšem ani sám počátek nemůže uplatnit jakožto počátek něčeho dalšího, ale zůstává pouhou virtualitou. To, zda se nějaký počátek bude moci stát počátkem nějakého dalšího událostného dění, není v jeho moci resp. v jeho možnostech ovlivnění, ale okolní skutečnosti jsou pro něho dány, předem „určeny“, tedy jsou pro další událostné dění (resp. pro jeho nemožnost) nějak „dány“, a onen eventuelní počátek eventuelně dalšího událostného dění stojí před jedinou možností, totiž nějak si z plurality toho, co je mu takto „dáno“, vybrat, vyselektovat a „použít“, anebo prostě hned skončit. Pochopitelně ona možná selekce se může také nezdařit nikoli hned na samém počátku, takže událostné dění se může začít odehrávat, ale může selhat také ve svém průběhu. V takovém případě ovšem je v našich možnostech (alespoň za příznivých okolností) registrovat a eventuelně blíže zkoumat. Naproti tomu tam, kde se nezdaří událostné dění vůbec zahájit, nemáme žádnou možnost takovou eventualitu přímo pozorovat nebo jinak zjistit. Už Teilhard de Chardin opakovaně říkal, že „počátky“ jsou nenápadné (a myslil tím počátky již se rozbíhajících událostných proměn); měl tedy na mysli počátky ve smyslu součásti resp. první fáze něčeho, co se už děje. „Počátkem“ v přesném smyslu, kdy se o nějakém zapojení do dalšího událostného dění teprve rozhoduje, však my máme na mysli právě to „nové“, co tu ještě nebylo, tedy ani jako okolnost, ani jako „materiál“, jeho lze použít teprve v další fázi dění, jež ovšem nemůže startovat bez onoho ničím nezpůsobeného a nevyvolaného „počátku“.

(Písek, 130502-2.)